

SAVREMENI OBLICI HIBRIDNIH PRETNJI I ODGOVOR BEZBEDNOSNIH STRUKTURA

Filip Mirić¹, Slobodan Simić², Danilo Mrković³, Gojko Pavlović⁴

Apstrakt

Predmet ovog rada su savremeni oblici hibridnih pretnji i odgovor bezbednosnih struktura na njih. U prvom delu rada, autoru pojmovno određuju hibridne pretnje, analizirajući njihove osnovne karakteristike, mehanizme nastanka i delovanja. Ovakav pristup je posebno važan jer hibridni rat nije novi oblik ratovanja, već više način vođenja rata novim sredstvima. U drugom delu rada je ukazano na moguće odgovore bezbednosnih službi na savremene oblike bezbednosti pretnji. Hibridni rat predstavlja mehanizam kojim velike i moćne države ostvaruju svoje geopolitičke interese. Kako bi sačuvalе svoju državnost, suverenitet i državnost male države moraju da razviju sofisticiran sistem odgovora na sve savremene hibridne pretnje. Bez primene adekvatnih naučnih saznanja ovaj proces nije moguć. Cilj rada je ukazati na značaj i povezanosti naučnih saznanja i savremenih odgovora na hibridne bezbednosne pretnje u procesu stvaranja istinski delotvornog sistema bezbednosti.

Ključne reči: bezbednost, hibridne pretnje, savremeni bezbednosni odgovori, sistem bezbednosti.

Uvod

Danas se podela pretnji na ljudske, prirodne i tehničko tehnološke čini u mnogome prevaziđena (Anidžić, Aščerić, 2024: 131). Ovome su u mnogome doprinele i hibridne pretnje koje u suštini omogućavaju ostvarivanje ratnih ciljeva upotrebom ne samo vojnih sredstava. Hibridni rat nije vojni, već državni koncept ratovanja, u kojem mogu da se angažuju svi društveni potencijali države agresora, a da se napadnu svi društveni resursi države žrtve. Kao što je slučaj opasnosti od svetskog rata zahtevao formiranje sistema opšte narodne (civilne) odbrane, tako slučaj opasnosti od hibridnog rata zahteva formiranje sistema opšte društvene (sistemske i sistematske) odbrane (Milošević, 2018: 302). Predmet ovog rada su savremeni oblici hibridnih pretnji i odgovor bezbednosnih struktura na njih. U prvom delu rada, autori pojmovno određuju hibridne pretnje, analizirajući njihove osnovne karakteristike, mehanizme nastanka i delovanja. Ovakav pristup je posebno važan jer hibridni rat nije novi oblik ratovanja, već više način vođenja rata novim sredstvima. U drugom delu rada je ukazano na moguće odgovore bezbednosnih službi na savremene

¹ Filip Mirić, dr, Naučni saradnik za pravne nauke i samostalni stručnotehnički saradnik za studije i studentska pitanja II i III stepena, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu filip.miric@gmail.com

² Slobodan Simić, dr, Docent, Visoka škola za komunikacije, slobodansimicss@yahoo.com

³ Danilo Mrković, dr, Docent, Visoka škola za komunikacije, danilomrkovic@gmail.com

⁴ Gojko Pavlović, dr, Docent, Visoka škola za komunikacije, pavlovicgojko@gmail.com,

oblike bezbednosti pretnji. Hibridni rat predstavlja mehanizam kojim velike i moćne države ostvaruju svoje geopolitičke interese. Kako bi sačuvale svoju državnost, suverenitet i državnost male države moraju da razviju sofisticiran sistem odgovora na sve savremene hibridne pretnje. Bez primene adekvatnih naučnih saznanja ovaj proces nije moguć. Koncept hibridnog ratovanja nastao je kao rezultat izazova koje stvara savremeno strateško okruženje. Njime se nastoji obuhvatiti nova kombinacija obeležja vođenja rata koja u prethodnim sukobima nisu imala podjednako izražen strateški značaj. Promenljivi karakter rata podrazumeva da svaki teorijski napredak u ovoj oblasti mora biti usklađen sa elementima kontinuiteta koji su opstajali tokom vekova. Suština hibridnog ratovanja stoga mora obuhvatiti promene koje se odvijaju u određenom istorijskom trenutku. Međutim, njegova apstrakcija, zasnovana na istorijskim elementima, može ukazati na ranije, premda manje izražene, tendencije, kao i na njihov kontinuitet u budućnosti (Mumford, Carlucci, 2023:194). U radu su korišćeni različiti naučni metodi u zavisnosti od predmeta rada. Najpre, treba istaći da je, prema mišljenju autora hibridne pretnje i hibridni rat veoma teško empirijski istraziti, pre svega zbog multifaktorske uslovljenosti, kompleksnosti, a u nekim slučajevima i konspirativnosti ove društvene pojave. Iz navedenih razloga, autori su koristili, deskriptivni i pravno-dogmatski metod, a prilikom analize postojećih teorijskih shvatanja korišćen je analitičko-sintetički metod u meri u kojoj je to bilo moguće, u skladu sa opredeljenjem autora da hibridni rat i pretnje objasne sintezom i analizom postojećih teorijskih shvatanja. U delu posvećenom diskusiji autori su izneli i predloge za unapređenje sistema za suzbijanje hibridnih pretnji. Izborom ovih naučnih metoda se ostvaruje cilj rada, koji se ogleda u deskripciji i naučnoj eksplanaciji povezanosti naučnih saznanja i savremenih odgovora na hibridne bezbednosne pretnje u procesu stvaranja istinski delotvornog sistema bezbednosti.

Pojam hibridnih pretnji i hibridnog rata

Hibridni rat obuhvata sve pore društva i najobuhvatniji je rat. On zahteva mobilizaciju svih nacionalnih sredstava za postizanje političkih ciljeva. To nije rat vojske protiv vojske, već društva protiv društva. Odnosno, kako je Huntington i predvideo – civilizacije protiv civilizacije. Hibridno ratovanje ima svoju psihološku komponentu, pa je primena znanja iz oblasti vojne psihologije od neprocenljive važnosti (Petrović, 2021). Hibridno ratovanje je sublimacija i supremacija jedinog konvencionalnog i svakog nekonvencionalnog rata. Stvaranje ISIL i tranzicija Istočne Evrope jesu najveće operacije hibridnog rata u istoriji. Ruski „hibridni“ udar u drugoj deceniji 21. veka na prostoru istočne Evrope, nije ništa drugo do „protivofanziva“ na onaj Zapadni sa kraja 20. veka. Svaka akcija uzročno dovodi do reakcija posledično. Najveća operacija hibridnog ratovanja je „desocijalizacija“, „unipolarizacija“, ili „amerikanizacija“, odnosno „rušenje gvozdena zavese“, pad komunizma, uništavanje socijalističkog bloka u celini u istočnoj Evropi, prvo Varšavskog pakta, zatim SSSR-a kao matice komunističke i socijalističke ideologije, onda Čehoslovačka i na kraju Jugoslavija, a zatim „tranzicija“ odnosno savremena kolonizacija novonastalih slabih društava i država (Milošević, 2018: 303). Izraz „hibridni rat“ pojavio se barem još 2005. godine i kasnije se koristio za opis strategija koju je Hezbolah koristio u Libanskom ratu 2006. godine. Od tada, pojam „hibrid“ dominirao je u diskusiji o savremenom i budućem ratu, do trenutka kada su ga usvojili viši vojni lideri i promovisali kao osnovu modernih vojnih strategija. Danas, ovaj termin se aktuelizuje u pokušaju razumevanja trenutne revolucije u načinu vođenja rata, gde postojeća vojna teorija ne može da isprati dinamiku menjanja prirode rata (Milošević, 2018: 304). „Hibridni rat“, odnosno „kombinovani rat“, odnosi se na složenu vojnu strategiju koja je kombinacija

konvencionalnog i nekonvencionalnog, sajber, psihološkog i informativnog ratovanja i smatra se nelinearnom borbom. Ova nova paradigma u političko-vojno-bezbednosnom ratovanju pojavila se onda kada je porasla složenost pretnji, obezbeđivanju bezbednosti, posebno nakon završetka hladnog rata i početka unipolarne ere u svetu, te ulaska važnih nedržavnih akter aktera paralelno s državnim akterima, u sferu bezbednosne konkurentnosti u svetu (Rančić, Beriša, 2018: 255). Na osnovu svega navedenog moguće je odrediti užu i širu definiciju hibridnog rata. S obzirom na složenost pojave teže je dati sažetu definiciju a istovremeno obuhvatiti sve aspekte hibridnog rata. U tom smislu bi kao rešenje moglo da posluži definisanje pojma užom i širom definicijom. Uža definicija pojma bi mogla da bude sledeća: Hibridni rat predstavlja sukob dve ili više država i/ili organizacija u kome one koriste političke, ekonomske, informativne i bezbednosne elemente svoje moći, da vrše neoružanu a po potrebi i oružanu agresiju, na stanovništvo i materijalne resurse protivnika, kako bi ga potčinili svojim interesima i volji. Šira definicija hibridnog rata bi mogla da bude sledeća: Hibridni rat predstavlja višedimenzionalni sukob u kome učestvuju jedna ili više država, i/ili organizacija formiranih na političkim, ideološkim, nacionalnim ili verskim osnovama, u okviru koga najmanje jedna strana, sa strateški centralizovanog nivoa, sinhronizovano, adaptivno, prikriveno ili javno, u okviru neoružane i oružane agresije, sprovodi informaciono-psihološko-ideološke, političke, ekonomske, obaveštajno-subverzivne, informatičke, kriminalne, terorističke i vojne aktivnosti, utičući na fizičke i mentalne resurse, društvene odnose, vrednosti i interese protivnika, a radi prisiljavanja na postupanje u skladu sa svojim političkim, ekonomskim i vojnim ciljevima i interesima (Cetković, Kovač, Joksimović, 2019: 339-340). Svaka od ovih definicija bliže određuje pojedine karakteristike hibridnog rata, te ima svoju naučnu vrednost i opravdanje. Treba istaći da hibridni rat nije više isključivo koncept, često korišćen termin, poštapalica, platforma ili format za označavanje i primenu novih oblika i sredstava ratovanja, već sve više postaje društveni, politički i vojni fenomen. Drugo, u novije vreme kako na zapadu, tako i na istoku on označava „spektar punog dejstva“ ili totalni rat u kome velike sile koncentrišu, mobilišu i na kraju angažuju sveukupne resurse i potencijale za neutralisanje, slabljenje i dezintegraciju protivnika, ne prelazeći donji prag konvencionalnog rata što bi izazvalo direktni sukob. Upotreba isključivo vojne sile u održavanju geopolitičke ravnoteže nije više najprihvatljiviji metod. Slabljenje faktora geoekonomske međuzavisnosti i postupci efikasnosti meke moći zahtevaju imperativno nove i čvršće instrumente i sredstva uticaja koja senalaze ispod granice direktnog vojnog sukoba tj. konvencionalnog rata. U takvoj situaciji pojavljuje se koncept hibridnog rata na Zapadu, odnosno, format hibridnih ratova u Rusiji koji omogućavaju dalju eskalaciju i konfrontaciju velikih globalnih igrača, a da pri tome ne izazovu ratni sukob. Fenomen hibridnog rata, nastao je dakle kao posledica četiri globalna procesa koja se međusobno odvijaju: hibridizacija sukoba, militarizacija međunarodnog sistema i politike, etatizacija meke moći i deformalizacije različitih hibridnih aktera koji iz različitih polaznih tačaka, interesa i pozicija ulaze u hibridni rat (Komarčević et al., 2025: 64-65). Na osnovu svega navedenog sasvim je jasno da hibridno ratovanje ispoljava čitav niz specifičnosti u odnosu na konvencionalni rat koji se vodi prvenstveno upotrebom vojnih sredstava, što svakako uslovljava kreiranje posebnih mera za reagovanje na ovaj oblik sukoba. U nastavku rada biće više reči o vrstama hibridnih pretnji i odgovorima bezbednosnih struktura na njih.

Vrste i najvažnije karakteristike hibridnih pretnji

Savremeni rat je u mnogome promenio svoj koncept. Došlo je ne samo do promene sredstava ratovanja, već i njegovih ciljeva: 1) od direktnog uništenja do direktnog

propadanja protivnika; 2) iz rata sa oružjem u rat sa kulturom; 3) uvodi se i nova dimenzija ratovanja (korišćenje informacionih tehnologija); 4) iz direktnog kontaktnog sukoba u beskontaktni sukob; 5) ratovi se sada vode i u sajber prostoru; 6) rat postaje sve više asimetrični, uz primenu političkih, ekonomskih, informacionih tehnoloških i ekonomskih kampanja i 7) od rata u određenom vremenskom periodu do stanja permanentnog rata (Milenović, Mitrović, 2019: 250). Heterogene karakteristike hibridnog rata nose u sebi i određene pretnje kojima treba posvetiti posebnu pažnju.

Hibridne pretnje obuhvataju sva raspoloživa sredstva za postizanje zajedničkih ciljeva i predstavljaju potencijalne složene višedimenzionalne opasnosti koje ugrožavaju nečiju bezbednost. Upotreba hibridnih pretnji u modernim vremenima nije nov koncept jer su slične metode i tehnike koristile države tokom Hladnog rata uz pomoć obaveštajnih službi. Međutim, razvoj tehnologije, globalizacija i široka upotreba društvenih mreža dali su hibridnim pretnjama novu dimenziju. Ove pretnje sada mogu da prate situacije u realnom vremenu i brzo donose odluke na osnovu raspoloživog znanja, omogućavajući brze povratne informacije. Hibridne pretnje podrazumevaju kombinovanje različitih metoda delovanja i prodiranje u sve društvene sfere protivnika da izazovu kumulativne efekte. Termin „hibridni rat“ i „hibridna pretnja“ stekli su popularnost, posebno nakon sukoba u Ukrajini i pripajanja Krima Rusiji (Lovrić, Stojanović, 2024:138). Obrazac delovanja u sivoj zoni jeste: - postepena eskalacija; - maksimalna mogućnost poricanja; - postizanje stratejskih efekata. Koriste se sve raspoložive snage (vojne, nevojne, „proxy“), sa ciljem stvaranja maksimalne nesigurnosti – nestabilnosti, uz što duže održavanje mogućnosti poricanja, pritisak – prisila se postepeno pojačava, aktiviraju se građanski nemiri, uz nastojanje da se ostane ispod praga otpočinjanja rata. Nastoji se ostvarivanje stratejskih ciljeva, postavljanja novih normi ili stvaranja povoljnog okruženja. Ukoliko se navedenim merama ne postigne cilj, zadnja mera je otpočinjanje oružanog sukoba (Lovrić, Stojanović, 2024:140). Hibridne pretnje, po pravilu, nastaju u periodima zategnutih odnosa između velikih sila, ali, u uslovima njihovog kontinuiranog delovanja menja se i sam koncept rata. Svojevrsni uvod u hibridno ratovanje je bio i sam Hladni rat. Sa hibridnim pretnjama se ne suočavaju samo države, već i međunarodni vojni savezi i organizacije. NATO je, od svog osnivanja pokazao zavidan nivo otpornosti prema ovakvim pretnjama (Genini, 2025). NATO je svojom organizacijom i koordinacijom aktivnosti država članica, uspeo da stvori sistem suzbijanja hibridnih pretnji. U nastavnih rada, kao što je već ranije napomenuto, biće više reči o pojavnim oblicima hibridnih pretnji, odnosno hibridnog rata. Hibridno ratovanje postalo je široko rasprostranjen termin kojim se označava savremeni način vođenja rata. Uprkos sve većem broju kritičkih osvrta, NATO je nastavio da koristi ovaj pojam u svojim strateškim dokumentima i deklaracijama usvojenim na samitima (Caliskan, Liégeois, 2021:295). Hibridne pretnje obuhvataju političke aktivnosti, kampanje dezinformisanja i informisanja, kao i sajber, vojne, ekonomske i društvene intervencije. Pored toga, iako su pretnje zasnovane na sajber-tehnologijama predmet brojnih polemika, one predstavljaju samo jednu od oblasti u kojima se hibridne pretnje mogu ispoljiti. Naime, „oružja“ koja se koriste u "sivoj zoni delovanja" mogu obuhvatati i upotrebu računara, graničnih prelaza, lažnih vesti, dronova itd (Sanz-Caballero, 2023:2). Kao što se može zaključiti, hibridne pretnje se mogu ispoljiti u nekoliko oblika, o čemu će biti više reči u nastavku rada.

Kao prvi oblik ispoljavanja hibridnog rata javlja se propagandna aktivnost sa ciljem da se u državi protiv koje su ove aktivnosti usmerene, tačnije u njenom stanovništvu stvori jak osećaj nesigurnosti. Za sprovođenje ovih aktivnosti često se deluje u političkom,

ekonomskom, verskom i u drugim sferama jednog društva. Priprema ovih aktivnosti zahteva i multidisciplinarni pristup, uz učešće stručnjaka iz oblasti pravnih, vojnih, socioloških psiholoških nauka. Cilj je da se kod stanovništva napadnute države stvori osećaj nepoverenja u sopstvene vrednosti i društveni sistem. Psihološko-propagandne aktivnosti mogu se sprovoditi na različite načine: putem širenja dezinformacija, kreiranja lažnih vesti; vršenjem različitih ekonomskih i političkih pritisaka na legalno izabrane nosioce vlasti, kako bi se ostvarili projektovani ciljevi hibridnih pretnji. Posebno su opasni ekonomski pritisci jer oni podrivaju ekonomski sistem države protiv koje su mere usmerene i direktno utiču na smanjenje životnog standarda, a i time kvaliteta života samog stanovništva. Konačno i otvorenim vojnim pretnjama pa i intervencijom protivno odredbama međunarodnog prava najotvorenije se ugrožava suverenitet i teritorijalni integritet države. Nažalost i Republika Srbija se nabrojano puta suočavala i danas se suočava sa različitim hibridnim pretnjama, sve do otvorene protivpravne vojne intervencije NATO pakta protiv SRJ 1999. godine, što predstavlja primer ogoljene vojne vršile protivno svim normama međunarodnog javnog, krivičnog i humanitarnog prava.

Posebno opasan oblik hibridnih pretnji, pored terorizma, predstavljaju i takozvane obojene revolucije. Termin „obojene revolucije“ skovan je kako bi se opisali nenasilni masovni protesti protiv političkih elita, koji su izbili na postsovjetskom prostoru deceniju nakon raspada SSSR-a. Najaktivnije, najbolje organizovane i najuspešnije „obojene revolucije“ odigrale su se u Srbiji (2000), Gruziji (2003), Ukrajini (2004) i Kirgistanu 2005. godine (Bērziņa, 2019:330). Reč je o posebnom vrsti prevrata koji se ostvaruje uglavnom otporom režimu, kroz nenasilne demonstracije, uz političku i ekonomsku podršku spolja. Obojene revolucije su posebno opasne jer sadrže elemente državnog udara i klasične revolucije. Naime, kao i kod državnog udara dolazi do smene nosilaca državne vlasti, bez šire promene društveno-političkog sistema. Kriminalne grupe se takođe mogu koristiti u takvim revolucijama da usmeravaju mase, podstiču sukob sa organima za sprovođenje zakona i stvaraju osećaj represije od strane države. Ove revolucije se često predstavljaju kao spontana okupljanja nezadovoljnih građana, pri čemu se prave, manipulativne namere, prikrivaju od javnosti. Internet se koristi za regrutovanje većeg broja učesnika, izazivanje straha među stanovništvom i informisanje sponzora o napretku ka željenim ciljevima. Platforme društvenih medija igraju značajnu ulogu u oblikovanju javnog mnjenja tokom političkih kriza, omogućavajući manipulaciju javnom svešću. Uspeh „obojenih revolucija“ u velikoj meri zavisi od sposobnosti ključnih aktera da predstave informacije na način koji je lako razumljiv i prihvaćen od strane većeg dela građana. Da bi se to postiglo, koriste se psihološko-propagandne taktike, pri čemu se veštine propagande i odnosa sa javnošću koriste i podržavaju savremenim komunikacionim alatima kao što su internet i društveni mediji. Pojava informaciono-komunikacionih tehnologija dovela je do razvoja novih oblika društvenih aktivnosti koje imaju globalni uticaj (Lovrić, Stojanović, 2024:143). Prema našem mišljenju, obojene revolucije su samo prividno „nenasilne“. Legitimno i ustavno pravo za izražavanje drugačijeg mišljenja koristi se za ostvarivanje političkih ciljeva i tako zaobilazi zakonit politički proces smene vlasti. Upravo ova karakteristika obojenih revolucija predstavlja i najveću opasnost po društvo i državu.

Za realizaciju hibridnih pretnji mogu se koristiti i društvene mreže. Zbog masovnosti svojih korisnika oni pružaju mogućnost brzog i lakog širenja propagandnih ideja i regrutovanja ljudi za učešće u različitim oblicima demonstracija. U savremenoj eri u kojoj živimo informacija postaje najubojitije oružje. Različiti oblici sabotaža i širenja dezinformacija mogu biti plasirane putem društvenih mreža, te tako one u informisanju

javnosti mogu, prema našem mišljenju, imati i veći uticaj od drugih sredstava javnog informisanja. Široka zastupljenost korišćenja društvenih mreža stavila ih je u nezaobilazan centar savremenih komunikacija. Mogućnost da se manipuliše javnim mnjenjem je dodatno povećana samom prirodom čoveka i tehničkim mogućnostima društvenih mreža (Obradović, 2022: 229). Opasnost hibridnih pretnji zahteva i kontinuiran, jasan i sistematičan odgovor sistema bezbednosti, kako bi se njihovo dejstvo suzbilo.

U ispitivanju mogućnosti da terorizam predstavlja bezbednosni rizik za Republiku Srbiju, važno je priznati da terorizam predstavlja posebno grub oblik nevojnih hibridnih pretnji. Takve pretnje mogu da iskoriste pojedinci koji žele da potkopaju Republiku Srbiju izbegavajući da budu otkriveni. Verovatno bi ekstremistički nacionalni i verski pokreti koji deluju u Srbiji bili najizvodljivije sredstvo za izvođenje terorističkog akta. Krajnji cilj ovakvih napada bio bi pokretanje kontroverznih pitanja i vršenje pritiska na Vladu Srbije, potencijalno kompromitujući njen autoritet i stvarajući strah među stanovništvom.

Pored toga, ovi napadi bi verovatno bili dizajnirani da privuku pažnju medija i stvore osećaj spektakla. Oni koji propagiraju hibridne pretnje bi verovatno koristili niz taktika, uključujući propagandu i druge hibridne pretnje, kako bi postigli svoje ciljeve (Lovrić, Stojanović, 2024:144). Na kraju se može zaključiti da hibridne pretnje predstavljaju jedan od najvećih izazova po bezbednost svake države u savremenom dobu.

Diskusija

Odgovor bezbednosnih struktura na savremene oblike hibridnih pretnji

Republika Srbija je tokom svoje istorije bila izložena različitim oblicima pretnji po svoj suverenitet i teritorijalni integritet. Opasnost savremenih pretnji je leži u činjenici da one nisu danas isključivo vojne, već i političke, ekonomske, informacione, ekološke itd. Dakle, multidisciplinarnosti ovih pretnji treba suprotstaviti sofisticirano znanje i veštine ljudi koji neumorno rade u sistemu bezbednosti. Kao odgovor na hibridne pretnje, u literaturi se izdvajaju nekoliko grupa aktivnosti (Lovrić, Stojanović, 2024:146):

1. Detekcija hibridne pretnje

Detekcija hibridne pretnje predstavlja veoma složenu aktivnost u kojoj na različite načine učestvuju obaveštajne i kontraobaveštajne službe. Neophodno je preduzimati sve aktivnosti koje povećavaju otpornost „mete napada“ na različite vidove hibridnih pretnji. Od uspešnosti ovih aktivnosti zavisi i uspešnost odgovora na konkretnu pretnju. Otkrivanje „nepoznatih nepoznanica“ predstavlja presretanje informacija, a potom njihovo pravilno interpretiranje i povezivanje sa mogućim pretnjama za koje nemamo obrazac delovanja, odnosno koje prethodno nismo videli. Za kvalitetnu detekciju hibridnih pretnji potrebno je ažuriranje liste indikatora ugrožavanja bezbednosti, ali i uvođenje novih metoda (Lovrić, Stojanović, 2024:146). Ažuriranje liste indikatora predstavlja jedan od najvažnijih zadataka sistema bezbednosti u celini jer od uspešnosti ovog procesa u mnogome zavisi proces otkrivanja hibridne pretnje.

2. Odvrćanje nosilaca pretnje

Odvrćanje nosioca pretnje je sledeća aktivnost. Ova aktivnost ima za cilj da se uspešno otkriju mesta ranjivosti neprijatelja, da se na njih deluje, kako bi neprijatelj odustao od svojih aktivnosti. S obzirom na prirodu hibridnih pretnji nije moguće primeniti klasične načine odvrćanja. Blaža varijanta odvrćanja

podrazumeva niz mera kojim država „negira“ (podriva, umanjuje efekte) delovanje pretnje, odnosno povećava otpornost „mete napada“ - vladinih institucija i društva, štiti prethodno definisane ranjivosti svojih kritičnih funkcija čime umanjuje rezultate hibridnog delovanja. Mere se primenjuju shodno intenzitetu hibridnog delovanja i postavljenog „praga osetljivosti“. Odvraćanje „kažnjavanjem“ podrazumeva odvrćanje strahom od odmazde ili vršenjem odmazde kako bi se sprečilo dalje delovanje neprijatelja. Primenuju se mere kojima se ciljaju ranjivosti neprijatelja. Naime, potrebno je analizirati pretnju po njenim sastavnim delovima, tražiti najslabiju kariku i usmeriti svoje delovanje ka njoj. Odvraćanje predstavlja sastavni deo odgovora na pretnju, a nije sam po sebi odgovor (Lovrić, Stojanović, 2024:146). Ovu karakteristiku odvrćanja nosilaca pretnje treba imati u vidu prilikom kreiranja mera za odgovor na pretnju.

3. Odgovor na pretnju predstavlja glavnu dilemu da li na pretnju odgovarati ili ne.

Često bi isuviše slab ili prejak odgovor na pretnju mogao isprovocirati novi sukob mnogo većih razmera. Odgovor na pretnju zato mora biti pažljivo isplaniran i stratezijski opravdan, kako ne bi proizveo negativne posledice po samu državu koja se brani. Ciljevi eventualnog odgovora su koncipirani prema stratezijskim ciljevima i definisanom pragu delovanja koji je potrebno da pretnja pređe, kako bi usledio odgovor. Svaki stratezijski cilj zahteva postavljanje praga ili kriterijuma koji propisuju da kada ga pretnja pređe, potrebno je preduzeti mere odgovora. Kada je odlučeno da se na pretnju odgovori da se odgovori na pretnju, sledeći korak je pronalaženje načina i sredstava koji će se koristiti. Oni se formiraju na osnovu naših principa delovanja, ključnih faktora (rizik delovanja, ranjivosti, nacionalna ili međunarodna reakcija, ograničenja i sl.) i poluge vlasti koje se koriste (Lovrić, Stojanović, 2024:146-147). U ovom procesu posebno je važno sinergijsko delovanje svih činilaca koji čine sistem bezbednosti države.

Republika Srbija je, zbog svog geografskog i vojno-stratezijskog položaja, suočena sa brojnim pretnjama po svoju nezavisnost i integritet, među kojima su one hibridne najopasnije jer mogu da deluju nezavisno od upotrebe vojnih sredstava. U borbi protiv delovanja hibridnih pretnji neophodno je angažovati sve društvene činioce i stalno usavršavati odbrambenu moć naše države i društva u celini.

Suzbijanje hibridnih pretnji zahteva uspostavljanje celovitog sistema odbrane koji povezuje pravne, bezbednosne, političke, informacione i tehnološke mehanizme. Budući da se hibridno delovanje najčešće ostvaruje kombinovanjem dezinformacija, sajber napada, ekonomskih pritisaka, obaveštajnog delovanja i uticaja na demokratske procese, tradicionalni modeli državne bezbednosti više nisu dovoljni. Zbog toga je neophodno preciznije normativno definisati hibridne pretnje, nadležnosti državnih organa i postupke koordinacije u slučaju njihovog nastupanja.

Po mišljenju autora, poseban značaj ima formiranje stalnog međuresornog tela koje bi objedinjavalo podatke bezbednosnih službi, organa odbrane, policije, pravosuđa, regulatornih tela i institucija nadležnih za informacionu bezbednost. Takvo telo trebalo bi da vrši kontinuiranu procenu rizika, predlaže preventivne mere i obezbeđuje brzo reagovanje, uz jasno određene mehanizme parlamentarne, sudske i druge institucionalne kontrole. Time bi se smanjila opasnost od preklapanja nadležnosti, pravnih praznina i neusklađenog postupanja državnih organa.

Odbranu od hibridnih pretnji potrebno je zasnivati i na jačanju otpornosti društva. To podrazumeva unapređenje medijske i digitalne pismenosti, zaštitu kritične infrastrukture, bezbednost izbornih procesa, transparentnost finansiranja političkih i medijskih aktivnosti, kao i razvoj kapaciteta za blagovremeno prepoznavanje i reagovanje na opasno delovanje stranih obaveštajnih službi i organizacija, što je posebno značajno u informatičkoj eri u kojoj živimo. Koju karakteriše brza razmena različitih informacija. Istovremeno, svaka mera ograničavanja prava i sloboda treba biti zasnovana na poštovanju principa legaliteta, neophodna i srazmerna legitimnom cilju, kako borba protiv hibridnih pretnji ne bi postala osnov za prekomerno zadiranje u slobodu izražavanja, privatnost i politički pluralizam.

Efikasan odgovor, dakle, ne podrazumeva samo jačanje represivnih ovlašćenja države, već izgradnju pravno uređene, institucionalno koordinisane i demokratski kontrolisane odbrane. Upravo ravnoteža između bezbednosti i zaštite ljudskih prava predstavlja osnovni uslov dugoročne otpornosti države i društva na savremene oblike hibridnih pretnji.

Zaključak

Kriminalitet kao globalna protivpravna pojava se, nažalost ne može iskoreniti, već samo suzbiti (Konstantinović Vilić, Nikolić Ristanović, Kostić, 2012). Ova kriminološka istina nas podseća da je neophodno kontinuirano raditi na stvaranju bezbednije društva. Danas, kada živimo u eri nikad brže tehničko-tehnološkog i vojnog razvoja, čini se da je nikad važnije suočiti se sa izazovima savremenog doba. Hibridne pretnje su jedan od najvećih izazova. Njihova društvena opasnost leži u njihovoj heterogenosti, širenju lažnih informacija, različitim medijskim manipulacijama itd. Posebno je pogubno delovanje aktivnosti „obojenih revolucija“ gde se teži promeniti politički sistem vanpravnim sredstvima. Ne treba izgubiti iz vida da stanje anomalije nužno vodi u stanje anarhije, koja uništava prošlost, zarobljava sadašnjost i lišava prosperitetne budućnosti društva.

Hibridne pretnje nisu konvencionalne pretnje koje su se javljale i u ranijim epohama. Reč je o novim oblicima opasnosti po bezbednost i funkcionisanje naše države koje su produkt ubrzano tehničko-tehnološkog razvoja, U savremenom svetu koji više nije, ni unipolaran, ni bipolaran, već sve više postaje multipolaran, od brzine i efikasnosti odgovora na brojne hibridne pretnje kojima je i Republika Srbija izložena u mnogome zavisi i bezbednost same države i budućnost njenih građana. Efikasan sistem odgovora na savremene pretnje po bezbednost treba biti prioritet struktura bezbednosti na svim nivoima. Efikasan sistem za suzbijanje hibridnih pretnji i odbrane od njih ne podrazumeva samo mere represivnog već i mere preventivnog karaktera, čime se doprinosi otpornosti društva prema ovom vidu protivpravnih ponašanja koja ugrožavaju bezbednost i sigurnost država.

Bez efikasnog sistema bezbednosti nije moguće očuvati ni bezbednost, ni sigurnost same države. Stvaranje bezbednijeg i sigurnijeg društva je obaveza svih društvenih činilaca i svojevrsni zalog za budućnost društva u celini.

Literatura

1. Anidžić, G., Aščerić, M. (2024) *Hybrid Warfare as a Modern Form of Security Threat*, Bezbednost, vol. 66, br. 2, str. 131-146, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, Beograd, Srbija

2. Bērziņa, I. (2019). *Weaponization of "Colour Revolutions"*, Journal of Political Marketing, Vol. 18, No.4, pp. 330–343. DOI: <https://doi.org/10.1080/15377857.2019.1678905>
3. Caliskan, M., Liégeois, M. (2021). *The concept of 'hybrid warfare' undermines NATO's strategic thinking: insights from interviews with NATO officials*, Small Wars & Insurgencies, Vol. 32, No.2, pp. 295-319, DOI: <https://doi.org/10.1080/09592318.2020.1860374>
4. Cetković, N., Kovać, M., Joksimović, B. (2019) *Pojam hibridnog rata*, Vojno delo, vol.71, br. 7, str. 323-343, Ministarstvo odbrane, Centar za publikacije, Beograd, Srbija
5. Genini, D. (2025) *Countering hybrid threats: How NATO must adapt (again) after the war in Ukraine*, New Perspectives, vol. 33, no. 2, pp. 122-149, DOI: [10.1177/2336825X251322719](https://doi.org/10.1177/2336825X251322719).
6. Komarčević, M., Živanović, C., Vozarević, Z., Logarušić, D. (2025) *Geopolitički aspekti politizacije i instrumentalizacije fenomena hibridnog ratovanja u kontekstu ukrajinskog sukoba*, Akademski pregled, vol. 8, no. 1, str. 55-70, DOI: [10.7251/AP2501056K](https://doi.org/10.7251/AP2501056K), Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.
7. Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., Kostić, M. (2012) *Kriminologija*, Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, Niš, Srbija
8. Lovrić, V. , Stojanović, M. (2024) *Odnos sistema nacionalne bezbednosti Republike Srbije prema savremenim hinridnim pretnjama*, Megatrend revija, vol. 21, br. 2, str. 135-152, Megatrend Univerzitet, Beograd, Srbija
9. Milenović, M., Mitrović, M. (2019) *Obojene revolucije u paradigmi hibridnog rata*, Vojno delo, vol. 71, br. 6, str. 249-263, Ministarstvo odbrane, Centar za publikacije, Beograd, Srbija
10. Milošević, D. (2018) *Pojmovno određenje hibridnog ratovanja*, Vojno delo, vol. 70, br. 3, str. 300-316, Ministarstvo odbrane, Centar za publikacije, Beograd, Srbija.
11. Mumford A, Carlucci P. (2023) *Hybrid warfare: The continuation of ambiguity by other means*. European Journal of International Security, Vol. 8, No.2, pp.192-206. DOI:[10.1017/eis.2022.19](https://doi.org/10.1017/eis.2022.19).
12. Obradović, D. (2022) *Operacije uticaja na društvenim mrežama kao hibridna pretnja*, Društveni horizonti, vol. 2, br. 4, str. 217-233, Fakultet društvenih nauka, Beograd, Srbija
13. Petrović, J. (2021) *Psihološki rat i vojne nauke*, Baština, br. 55, str. 267-278, Institut za srpsku kulturu, Priština, Leposavić, Srbija.
14. Rančić, I, Beriša H. (2018) *Hibridni rat-mit ili stvarnost (Rekonceptualizacija hibridnog rata)*, Vojno delo, vol. 70, br. 5, str. 255-271, Ministarstvo odbrane, Centar za publikacije, Beograd, Srbija
15. Sanz-Caballero, S. (2023) *The concepts and laws applicable to hybrid threats, with a special focus on Europe*, Humanit Soc Sci Commun 10, 360, DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01864-y> .

MODERN FORMS OF HYBRID THREATS AND THE RESPONSE OF SECURITY STRUCTURES

Filip Mirić ¹, Slobodan Simić ², Danilo Mrković ³, Gojko Pavlović ⁴

Abstract

The subject of this paper is contemporary forms of hybrid threats and the response of security structures to them. In the first part of the paper, the author conceptually defines hybrid threats, analyzing their basic characteristics, mechanisms of emergence and action. This approach is especially important because hybrid warfare is not a new form of warfare, but rather a way of waging war with new means. In the second part of the paper, it is pointed out the possible responses of security services to modern forms of security threats. Hybrid warfare is a mechanism by which large and powerful states pursue their geopolitical interests. In order to preserve their statehood, sovereignty and statehood, small states must develop a sophisticated system of response to all modern hybrid threats. Without the proper scientific knowledge, this process is not possible. The aim of this paper is to point out the importance and connection of scientific knowledge and modern responses to hybrid security threats in the process of creating a truly effective security system.

Key words: security, hybrid threats, modern security responses, security system.

¹ Filip Mirić, PhD, Research Associate for Legal Sciences and Independent Technical Associate for Studies and Student Affairs of the 2nd and 3rd Degrees, Faculty of Law, University of Niš
filip.miric@gmail.com

² Slobodan Simić, PhD, Assistant Professor, College of Communications,
slobodansimicss@yahoo.com

³ Danilo Mrković, PhD, Assistant Professor, College of Communications,
daniomrkovic@gmail.com

⁴ Gojko Pavlović, PhD, Assistant Professor, College of Communications,
pavlovicgojko@gmail.com,